

زینت ناطق پور رازِ مہمان

«تقدیمی دورِمان شہرِ نوش پاری پور و رضا براہی»

زینت ناطق پور
بامقدمہ و کتر عبدالحسین فرزاو

به نام خداوند بخشنده و مهربان

۶۰۱۸۸

رازهای زنان سرزمینم

نقد تطبیقی دورمان شهرنوش پارسی پور و رضا براهنی

مولف: زینت ناطق پور

بامقدمه دکتر عبدالحسین فرزاد

انتشارات تیرگان

سرشناسه: ناطق پور، زینت

عنوان و نام پدیدآور: رازهای زنان سرزمینم (نقد تطبیقی دو رمان شهرنوش
پارسی پور و رضا براهنی) / زینت ناطق پور، با مقدمه دکتر عبدالحسین فرزاد.
مشخصات نشر: تهران: تیرگان، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۱۸۶ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۴-۱۴۶-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: داستان‌های فارسی - قرن ۱۴ - تاریخ و نقد

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ۲ ر ۲۸۶۹/ن PIR

رده بندی دیویی: ۸۴۳/۶۲۰۹

شماره کتابشناسی ملی: ۳۹۳۴۸۹۶

انتشارات تیرگان

تهران، صندوق پستی: ۱۱۴-۱۷۱۸۵، تلفن: ۸۸۸۱۳۰۵۹ و ۰۹۱۲۶۱۱۱۵۱۲

Email: tati_pub@yahoo.com/ www.tirganpub.ir

رازهای زنان سرزمینم

(نقد تطبیقی دو رمان شهرنوش پارسی پور و رضا براهنی)

مؤلف: زینت ناطق پور

طراح جلد: مریم میرحسینی مطلق

لیتوگرافی: صدف • چاپخانه مهارت • صحافی: مهرگان

نوبت چاپ نخست: ۱۳۹۴ • شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان • شماره نشر: ۳۵۷

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۴-۱۴۶-۶

© حق چاپ: ۱۳۹۴، انتشارات تیرگان

تقدیم به:

روح پاک پدر و مادرم، آنان که دعای خیرشان همواره بدرقه راهم بوده
است و مرا به تحصیل علم و دانش رهنمون بوده اند.

و به زنان سرزمینم!

آنان که سخت دیده اند اما سرد نگفته اند و با

باور خویش قدم در راه تعالی گذاشته اند.

و به همسر و فرزندانم!

فهرست مطالب

مقدمه / ۹

پیشگفتار / ۱۲

فصل اول - کلیات مبانی نظری / ۱۵

تعریف داستان کوتاه / ۱۶

درباره رمان / ۱۷

رمان امروز / ۱۹

رمانس / ۲۰

ویژگی ها و عناصر عمده رمان / ۲۱

پیرنگ / ۲۱

عناصر ساختاری پیرنگ / ۲۱

حقیقت ماندی / ۲۱

شخصیت / ۲۱

درونمایه یا مضمون / ۲۲

موضوع / ۲۲

صحنه / ۲۲

کانون تمرکز / ۲۳

زاویه دید یا زاویه روایت / ۲۳

گفت و گو / ۲۴

سبک / ۲۴

عمل یا عمل داستانی / ۲۵

تمثیل و نماد / ۲۵

رمان و تاریخ / ۲۵

انواع مشهوررمان / ۲۸

رمان نو و ضد رمان / ۲۹

رمان تاریخی / ۳۲

رمان اجتماعی / ۳۳

رمان جریان سیال ذهن / ۳۵

مکتب اصالت زن / ۳۵

تاریخ فمینیسم / ۳۷

تعریف فمینیسم / ۴۰

تحلیل وضعیت زنان و پیشینه تاریخی آن / ۴۵

نقش نظام طبقاتی در فرودستی زنان / ۴۶

پیشینه ی تاریخی در ایران / ۵۰

فمینیسم اسلامی / ۵۱

مکاتب عمده فمینیستی / ۵۵

نقد ادبی فمینیستی / ۵۵

پیامدهای جنبش فمینیسم برای زنان / ۵۸

فصل دوم- بررسی رمان طوبی ومعنای شب/ ۶۰

شرح حال شهرنوش پارسی پور/ ۶۱

معرفی آثارپارسی پور/ ۶۲

خلاصه رمان/ ۶۳

نقداجتماعی رمان طوبی ومعنای شب/ ۶۷

نقدفمینیستی طوبی ومعنای شب/ ۷۵

زنانه نویسی های رمان/ ۸۰

جملات و عبارتهای فمینیستی/ ۸۴

فصل سوم- بررسی رمان رازهای سرزمین من/ ۹۳

شرح حال رضاپراهنی/ ۹۴

معرفی آثارپراهنی/ ۹۵

خلاصه رمان رازهای سرزمین من/ ۹۶

نقداجتماعی رازهای سرزمین من/ ۹۸

نقدفمینیستی رازهای سرزمین من/ ۱۱۲

عبارات فمینیستی رمان/ ۱۱۸

فصل چهارم- نقد تطبیقی رمان ها/ ۱۲۰

مروری بر تاریخچه نقد تطبیقی/ ۱۲۱

سیمای جامعه ایرانی دررمان طوبی ومعنای شب/ ۱۲۲

سیمای جامعه ایرانی دررمان رازهای سرزمین من/ ۱۳۲

عناصر فمینیستی در دو رمان/ ۱۳۸

بسامد بالای زنانگی هادر طوبی ومعنای شب/ ۱۴۳

گفته های فمینیستی رازهای سرزمین من / ۱۴۴

آسیب شناسی رمان طوبی و معنای شب / ۱۴۵

آسیب شناسی رمان رازهای سرزمین من / ۱۵۷

بخش اول / ۱۵۷

بخش دوم / ۱۶۳

مشابهت ها و عناصر مشترک فمینیستی رمان ها / ۱۶۹

موارد اختلاف از دیدگاه فمینیستی در رمان های مورد بحث / ۱۷۴

کتاب نما / ۱۸۳

مقدمه:

تردیدی نیست که انقلاب اسلامی ایران بر ساختار رمان معاصر ایران تأثیری شگرف داشته است. رمان ایران وبه طور کلی ادبیات داستانی پیش از انقلاب، افزون بر مسأله ملی شدن صنعت نفت و کودتای ۲۸ مرداد، جریان های سیاسی و اجتماعی جهانی رانیز در خود دارد، جریان هایی که بر حکومت پهلوی نیز اثر داشته است. یکی از نکات برجسته در دوره پیش از انقلاب و پس از آن، مسأله فمینیسم در ادبیات داستانی ایران است. شاید گروهی تصور کنند که انقلاب اسلامی مسأله فمینیسم را با مطرح کردن حجاب، نفی کرده است، در حالی که اینگونه نیست و زنان پس از انقلاب، بیش از گذشته در حوزه های هنری به ویژه در عرصه رمان، به خلاقیت هایی قابل توجه دست یافته اند. تا آنجا که یوسف شاهین فیلمساز بزرگ مصری گفت: «زنان ایران در زیر حجاب، سینمایی بسیار پیشرفته ارائه داده اند.»

من برای باورم که پیش از انقلاب اگر چه به نظرمی رسید که برخی محدودیت ها برای زنان وجود داشت اما در مجموع زن در عرصه هایی که مردان آن را از آن خود می دانستند، کمتر می توانست در پی نام باشد. در حالی که پس از انقلاب، زن ایرانی به این خودباوری رسید که تنها این خوداوست که باید سرنوشت خود را دیگرگون کند. هیچ نهادی جز خود او قادر به تغییر سرنوشت زن نیست. به همین جهت با تمام توان دست به کار شد.

به گمان من، جنگ تحمیلی عراق علیه ایران و مصائب فراوانی که زنان مامتحمل شدند، آنان را در آزمونی هولناک قرار داد. این آزمون دشوارترین

آزمونی بود که زن ایرانی تاکنون آن را تجربه کرده بود. کتاب دا، یکی از صدها نمونه‌ی حضور پرصلابت زن ایرانی در صحنه نبرد و تحمل هولناک‌ترین صحنه‌های زندگی انسان است، صحنه‌هایی که برای درهم شکستن انسان و انسانیت، به اندازه کافی از قساوت و بی‌رحمی برخوردار است.

گذشته از جنگ و انقلاب و مسائل آن، تصویر زن در آثار زنان و مردان، کاملاً متفاوت است. آنچه باعث شد تا تصویرپردازی دو جنس مخالف از یکدیگر در مردان ایرانی، قوام بخشد، انقلاب ۱۳۵۷ بود. پس از انقلاب و ظهور زنان به مثابه قوی‌ترین بازوی انقلاب و جنگ، مردان نویسنده، در شخصیت پردازی خود از زنان، تجدید نظر کردند. و آن موجود ضعیف که برخی او را «ضعیفه» می‌گفتند، حالا در دلاوری و نبرد با مردان برابر و گاهی پیش‌گام تر بود. تا آنجا که آقای سرهنگی گفت: «من فکر می‌کنم مادران ایرانی بودند که صدام حسین را شکست دادند.» و سخن این نویسنده رزمنده، بی‌راه نیست.

کتابی که پیش روی دارید به تجربه‌ای جالب و ارزنده دست زده است. در این اثر ارجمند، خواننده، زن پیش از انقلاب و زن پس از انقلاب را در آثار نویسنده‌ی زن و مرد، می‌شناسد. به بیان دیگر مردان در این دوره‌ی متفاوت، زن را چگونه دیده‌اند و زنان آن را چگونه به تصویر کشیده‌اند.

رمان طوبی و معنای شب اثر شهرنوش پارسی پور در دهه ۱۳۶۰ و رازهای سرزمین من، در دهه ۱۳۸۰ نوشته شده است.

انتخاب این دو نویسنده بسیار زیرکانه صورت گرفته است زیرا هر دو رمان، آثاری بوده‌اند که پس از انتشار چالش‌هایی را به همراه داشته‌اند و گاهی برای چاپ ممنوع اعلان شده‌اند.

نویسنده محترم در این پژوهش کوشیده است از خلال این آثار که نویسندگان مطرح و مشهوری آن ها را نگاشته اند مسأله فمینیسم را در دو برهه ی متفاوت بایکدیگر، مورد تحلیل و بررسی قرار دهد. به نظرمی رسد این پژوهش، که از موهبت پژوهشگری که خود از منادیان مکتب اصالت زن و مردهر دومی باشد و نیز خود انسان و کرامت او را مدنظر دارد، پژوهشی مغتنم باشد.

عبدالحسین فرزاد-

تیر ماه ۱۳۹۴- بابل سر

پیشگفتار

باید اذعان داشت که زنان در طول تاریخ پدرسالاری، مورد احجاف و ظلم و ستم جسمی، روحی، جنسی قرار گرفته‌اند. علت تمام این ستم‌ها سیستم غلط مرد سالاری و جامعه بورژوازی و سرمایه داری است که برای استثمار بیشتر سعی در به بند کشیدن مردان مخصوصاً زنان جامعه داشته‌اند. در واقع ستم اجتماعی و فرهنگی به زنان، نتیجه ستم اقتصادی و سیستم تولیدی و بهره‌وری بیشتر است.

قبل از این تاریخ زن سالاری، داشته‌ایم که زنها در همه حرفه‌ها پیشرو و خلاق بوده‌اند. در تولید سفال‌گری، کشاورزی، بافندگی و... در این زمینه هیچ ستمی به مردها روا نمی‌داشتند و در کمال عدل و انصاف حق و حقوق آنان را پرداخت می‌کردند.

خانم ایولین رید، ریشه اصلی ستم به زنان را در سیستم سرمایه داری و رشد جامعه طبقاتی می‌دانند و می‌گویند که موقعیت اجتماعی پایین زنان از زیست شناختی یا زایشگری آنها نیست، بلکه سیستم سرمایه داری ریشه اصلی زبونی و ستم دیدگی زنان است. (رید، ۱۳۸۳: صص ۱۳۴-۱۳۵)

اگرچه بسیاری از نابسامانی‌های جامعه امروز حاصل زورگویی، جهل و ناآگاهی سردمداران حکومت‌های قبلی است، اما در جامعه فعلی نیز شاهد زورگویی و باج‌گیری و کتک کاری، حبس کردن زن در خانه و آشپزخانه، بی‌مسئولیتی مردها در قبال همسر و

است که سرنوشت او را رقم می‌زند. جامعه امروز هم علی‌رغم گفته‌های فمینیستی و طرفداری از حقوق زن، درکنه و بُنه همین اندیشه را دارا می‌باشد.

ازاین منظر، سعی شده در بررسی رمانها، کمال عدل و انصاف در مورد زن و مرد رعایت گردد و عناصر فمینیستی هر یک را در جای خود آورده و دیدگاه نویسنده ی زن و مرد را تفکیک نموده و بررسی نمایم.

امیدوارم کتابی که پیش رو دارید بتواند روشنگر راه خوانندگان مخصوصاً زنان سرزمینم در مورد زن‌انگی و فمینیسم باشد چرا که به قول این ضرب‌المثل معروف «برخی از آن طرف بام افتاده اند» و به اسم دفاع از حقوق زنان، به زنان وبه مردان جامعه اجحاف می‌کنند. به اعتقاد این حقیر بالاترین ارزش و کرامت انسانی زنان را نزد دین مبین اسلام می‌توان یافت نه نزد داعیه داران طرفداری حقوق زن در غرب، که آن ها خود ظلم مضاعفی بر زنان روا داشته اند و با بالا بردن روحیه مصرف گرایی و بهره برداری از زنان در تبلیغ کالاهایشان و بکارگیری آن ها در کارهای تولیدی خدماتی بادست‌مزد بسیار پایین تراز مردان و... آن ها را به استثمار کشیده اند.

امید است زنان جامعه بتوانند با پیشرفت و تعالی علمی و معنوی، از زیر یوغ و ستمگری غلط اندیشان فرهنگی جامعه بدر آیند و بر آنها نقش مؤثری داشته باشند. و این ممکن نمی‌شود مگر با همت خود زنان و مردانی که آزاده‌اند و پذیرفته‌اند که زنان هم مانند مردان قبل از اینکه زن باشند، انسانند.

فصل اول

مبانی نظری

۱-۱ داستان کوتاه: « داستان کوتاه ترجمه ای از "شورت استوری short story" (اصطلاح انگلیسی) و مترادف و هم معنی با "نوول nouvelle" (اصطلاح فرانسوی) است. بعد از نفوذ فرهنگ فرانسوی در ایران، اصطلاح ادبی نوول برای شورت استوری بکار رفت و بعد از اینکه فرهنگ انگلیسی جایگزین فرهنگ فرانسوی شد، داستان کوتاه جای آن را گرفت. "داستان کوتاه هم از نظر شکل و ساختار هم از نظر مضمون و موضوع اختلاف های اساسی بسیاری با قصه و نیز با رمان، مترادف و هم معنای ناول اصطلاح انگلیسی آن دارد". (میر صادقی، ۱۳۷۶: ص ۲۵۴)

تعریف داستان کوتاه: معمولاً دارای یک واقعه ی مرکزی یا ضمنی است که حوادث دیگر برای تکمیل آن واقعه آورده می شود. بسته به دید و برداشت نویسنده است که چه هدفی را دنبال می کند و آن واقعه را چگونه تجزیه و تحلیل می کند و آن را مستدل جلوه می دهد. "داستان کوتاه، برشی است از یک زندگی، حکایتی که چند آدم را در یک تلاش و بغرنجی نشان می دهد و نتیجه ی معلومی از آن می گیرد. داستان کوتاه از رمان یا ناول کوتاه تر است. خصلتاً درونمایه اصلی منفرد و تاثیر گذاری راگسترش می دهد". (همان، ص ۲۶۱)

داستان کوتاه نوشته کوتاه و منشور خلاقه ای که هدفش هماهنگ کردن شخصیت پردازی و پیوستن درونمایه، موضوع و تاثیر بخشی است. در داستان کوتاه حتماً نکته ای وجود دارد و ژانری است که دارای یک شخصیت اصلی و یک حرکت داستانی است و همه ی وقایع از زاویه دید

شخصیت اصلی بررسی می شود. نویسنده در داستان کوتاه به یاری یک طرح (پیرنگ) منظم شخصیت اصلی را در یک واقعه قرار می دهد که این اثر کوتاه تاثیر واحدی القا می کند. "داستان کوتاه به شکل والگوی امروزی در قرن نوزدهم ظهور کرد. اولین بار ادگار آلن پو، در سال ۱۸۴۲ اصول انتقادی فنی خاصی را ارائه داد که تفاوت میان شکل های کوتاه و بلند داستان نویسی را مشخص کرد." (همان، ص ۱۷۹)

اما برخلاف آن اصول، این نوع داستان ها ساختمانی حساب شده نداشت و به آنها قصه و لطیفه و حتی مقاله می گفتند. اصطلاح داستان کوتاه را "اولین بار در زبان انگلیسی براندرماتئوز (Brander mathews) منتقد امریکایی پیشنهاد کرد. ادگار آلن پو و گوگول نویسنده ای هستند که از آنها به عنوان پدران داستان کوتاه به مفهوم امروزی آن نام می برند." (همان، صص ۱۷۹-۱۸۰)

۱-۲ درباره رمان: "رمان، مشتق از "نوولا" ی ایتالیایی به معنی حکایت و تکه های خبری، و اکنون به انواع نوشته هایی گفته می شود که تنها نقطه مشترکشان قطعات گسترده ی نثر داستانی است." (کادن، ۱۳۸۰: ص ۲۷۲)

تاریخ پیدایش و طلوع رمان در فرهنگ ادبی جهان از سه قرن تجاوز نمی کند. در حقیقت، وقتی آدمی شناسنامه و هویت فردی خود را پیدا کرد، رمان نیز تولد یافت. زیرا فرد تا پیش از دوره ی نوزایی (رنسانس) از خود شناخت نداشت و وابسته به تشکیلات مذهبی و اقتصادی و اجتماعی بود. اراده و سرنوشتش در دست جمع و گروه بود. هویت خود را وقتی پیدا کرد که از این جمع و گروه جدا و مستقل شد. در جامعه صنعتی این جدایی و استقلال فردی در طی قرن های هفدهم تا نوزدهم بتدریج تحقق یافت، یعنی دوره ی رشد و اعتلای طبقه ای که بعدها از آن

به عنوان طبقه ی بورژوا یاد شد. بعد از دوره ی نوزایی این طبقه از بطن جامعه ی فئودالی زاده شد و بتدریج رشد و تکامل یافت. فعالیت و تجلی این طبقه که در ابتدا منادی آزادی فرد بود، افراد را از قیود و سنت های اشرافی و خانی رهایی داد. انسان متوجه شخصیت و هویت درونی و فردی خودش و احساسات فردی و خصوصی از احساسات جمعی جدا شد.

نویسندگان نیز بر اثر این تحول اجتماعی، از تاثیر ادبیات قدیم و قصه ها رهایی یافتند و به فرهنگ سنتی و قراردادی پشت کردند. معنای آثار ادبی دگرگون شد و ادبیات، پوشش اشرافی و اختصاصی خود را به دور انداخت. این اولین بار بود که طبقه ی متوسط به ادبیات راه می یافت. وقتی فرد به نیروی خلاقه و زندگی درونی و عاطفی و ویژگی های شخصیت خود آگاهی یافت، رمان - که حاصل این شناخت است - پدید آمد. با توسعه ی بورژوازی بتدریج خلاقیت های فردی و کاوش های درونی تکامل یافت.

نویسندگان، معنای کلی و عمومی قالب های سنتی قصه ها و رمانس ها را به دور افکندند. زیرا که « قالب های کهنه ی سنتی، ظرفیت و برد و کند و کاو های درونی و عاطفی و احساسات فردی را نداشت و قالب تازه یعنی رمان، به قول لوکاچ ادیب و فیلسوف مجاری، حماسه بورژوازی بوجود آمد ». (میرصادقی، ۱۳۷۶: ص ۴۰۰)

از اواخر قرن هفدهم جهان بینی انسان، از قهرمانی ها تغییر یافت و موضوع رمان از دگرگونی های تازه ی فردی مایه گرفت. برای نخستین بار خصوصیات عاطفی و درونی و تجزیه و تحلیل های روحی به ادبیات راه یافت و رمان به معنی واقعی و امروزی آن بوجود آمد. از اواخر قرن هفدهم به بعد بر اثر تحولات و تکامل جامعه ی بورژوایی رمان رونق بسیار یافت. شاید یکی از دلایل رونق آن شکل ساختاری و محتوای واقعی آن بود که هم

خواندندش موجب تفریح می شد و هم خواننده از خواندن آن، اطلاعاتی کسب می کرد به بیان دیگر می توانست در خلوت رمان را بخواند و خود را سرگرم کند و در عین حال بر سواد و معرفت خود بیفزاید. "امروزه هنوز رمان به تکاپو و تنوع خود ادامه می دهد و سیر تحولی خود را می پیماید". (میرصادقی، ۱۳۷۶: ص ۴۰۳)

البته رمانی که ما امروزمی شناسیم، همان رمان قرن هجده یا نوزده نیست، رمان امروزی تغییراتی یافته است و در سیر تحولات خود، دگرگونی های دیگری نیز خواهد پذیرفت، "زیرا رمان ساختمانی از تجربه و اندیشه است و همچون جامعه، عقاید و تجربیات آدمی، تغییر و تحول می پذیرد، همان طور که ذهن و معرفت بشری دچار تحول و تغییر است، رمان هم همگام با این تحول است". (همان، ص ۴۰۴)

۱-۳ رمان امروز: "دوران معاصر را می توان دوران رمان خواند، از پیش از یک سده ی پیش رمان به صورت رایج ترین و عالیترین شکل بیان هنری مسائل و مشکلات عصر در آمده است. بسیاری از روشنفکران و روح های حساس زمان، اندیشه ها و نظریات خود را در قالب آن بیان می کنند و بسیاری از مردم در گستره ی آن تجربه ی اموری متفاوت از امروز زندگی شخصی خود را می جویند". (محمودیان، ۱۳۸۲: ص ۵)

تعداد نویسندگان رمان و مهارت آنها روز بروز رو به فزونی گذاشته است و هر روز تعداد بیشتری خواننده رمان هستند. بنابراین رمان امروزی بسیار اهمیت پیدا کرده است و مسائل کلی و مهم را بررسی می کند. همچنین بدلیل سلطه ی مدرنیته و مدرنیسم بر جهان نقش رمان در منعکس کردن احساسات و بیان آن و افکار و دیدگاه های مردم بسیار مهم است و رمان نویس دیگری می تواند مسائل دلخواه خود را بنویسد بلکه بایده مسائل که جهانشمول و مهم است و برای خوانندگان اهمیت دارد،